

Sammenfattende har Schultz Hansen fået ristet en flot rune over en central politisk person i sønderjysk historie. Man kunne måske forvente, at når udgiverne nu er de to foreninger, som H.P. Hanssen havde været formand for, at der er tale om en ensidig hyldelse af manden. Som ved bind 1 kan det konstateres, at det er der ikke tale om. Schultz Hansen er villig til at erkende hovedpersonens svagheder, også selv om det går imod hans egne udsagn. Ligeså lader han også andres vurderinger af H.P. Hanssen komme til orde. Skulle en lille anke over bogen eller dens redaktion komme me til sidst, nu hvor værket foreligger i sin helhed, skulle det være, at der mangler et kort over de mange sønderjyske stednavne. Det er meget fint, at Schultz Hansen omtaler de mange personer ved en tilknyttet landsby eller sognenavn, men hvor mange ved hvor f.eks. Vibøge ligger – for at skelne Nis Nissen fra den anden Nis Nissen fra Nordborg (som alsinger ved anmelderen godt hvor landsbyen ligger), men det kræver lidt ekstra for at få geografien på plads, f.eks. opslag i et atlas, Trap Danmark eller andre på nettet tilgængelige opslagsværker. Men det skal ikke skjule, at der er tale om et meget vellykket værk, der kan stå i mange år, også som et flot boghåndværk.

Per Grau Møller

Henningsen, Lars N.: Kampen om de Faldnes Minde
Skrifter udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland nr. 116, 2020.
 143 sider.

I kølvandet på Første Verdenskrig blev der oprettet utallige mindesmærker rundt omkring i Danmark, primært i Sønderjylland, der på det givne tidspunkt stadigvæk ikke var forenet med Kongeriget. I løbet af Første Verdenskrig deltog godt og vel 30.000 nordslesvigere (sønderjyder) i krigen på tysk side, af dem faldt ca. 6.000. Det var ikke alle, men en god del af dem var dansksindede og det var deres sindelag, deltagelse og død der var til debat i form af de mange mindesmærker, der blev oprettet både i løbet af krigen, men selvfølgelig også efterfølgende.

Lars N. Henningsens bog udforsker den kamp der fandt sted, ikke på en fysisk slagmark, men en kamp om de faldnes sindelag og hvad deres ultimative opofrelse betød. Faldt de som helte for "Das Vaterland" og kejseren? Eller faldt de for en sag der slet ikke var deres? Den kamp blev altså udspillet i stor grad ved hjælp af mindesmærkerne og monumenterne. Forfatteren har selv rødder i Sønderjylland, og det kan mærkes i engagementet og den lidenskab der udvises omkring emnet, hvilket kun er positivt. Emnet er en mindre niche inden for et større interessefelt, hvad første verdenskrigs-litteraturen angår, men ikke desto mindre er det også et tegn på, at der stadig er masser af ting man kan beskæftige sig med inden for et større felt.

Bogen er opdelt i en del mindre kapitler, der hver især beskæftiger sig med en lille del af den større kamp om minderne. Baggrunden for hele opgøret afgrænses godt og den efterfølgende udvikling af mindesmærkernes indflydelse og inspiration er nøje udlagt. Bogen omhandler et meget interessant emne om en forholdsvis lille, men ikke desto mindre vigtig del af Sønderjyllands moderne historie. Emnet vedrørende mindesmærker er selvfølgelig ikke helt uudforsket, især Inge Adriansens kæmpeværk fra 2010 *Erindringssteder i Danmark*, er en glimrende bog hvis man skal vide mere om mindesmærker og monumenter generelt i hele Danmark. Her kommer Henningsens bog til sin ret, da den udforsker den mere specifikke del af betydningen bag mindesmærkerne i Sønderjylland. Alt fra nogle af de allerførste mindetavler og monumenter der blev rejst, til sådan noget som hvor inspirationen kom fra. Sidstnævnte gælder især hvordan man i de mere sydlige dele af Sønderjylland, der generelt også har og havde en større andel af et tysk mindretal, selvfølgelig kiggede længere sydpå i forhold til hvordan mindesten osv. blev udført. Det udforskes også hvordan nogle af de tyske mindetavler blev "danniseret", og hvordan den generelle mindekultur i henholdsvis Danmark og Tyskland udviklede sig i løbet af 20'erne. Der er altså rigelig med emner der gennemgås, hvilket tilsammen udgør en yderst spændende læsning.

Kronologien i bogen går fra starten af Første Verdenskrig i 1914, da de første mindesmærker og mindetavler begyndte at komme frem, i takt med at flere og flere faldt i krigen, og over mellemkrigstiden hvor kampen på sin vis tog fart, og hvor foreningen DSK (Dansksindede Sønderjyske Krigsdeltagere) også blev oprettet, som modsvar til den tyske mindehøjtidelighed "Heldengedenktag". DSK var en forening, der var meget fremtrædende for de overlevende sønderjyder, der havde været med i Første Verdenskrig, og gav dem et talerør i form af deres årbøger. Efterfølgende var de desuden fast inventar ved mindehøjtideligheder den 11. november (våbenstilstandsdagen), blandt andet ved Marselisborgmonumentet i Minddeparken i Aarhus.

Besættelsestidens betydnung for mindekampen bliver også udforsket, da der nok ikke så overraskende også var en del at kæmpe om især i Sønderjylland på dette tidspunkt. Tyskerne yndede blandt andet at afholde deres storslåede mindeoptog, det førnævnte Heldengedenktag, i de sønderjyske byer såsom Haderslev og Aabenraa. Her blev mindesmærkerne fra 1914-1918 benyttet som samlingssteder for højtideligheder til ære for de tyske frivillige, der var faldet ved fronten i den igangværende krig. Af åbenlyse årsager var der ikke meget man kunne gøre fra dansk side, i forhold til mindehøjtideligheder, men kampen om de faldnes minde var ikke helt forbi.

Bogen går hele vejen op til 2018, hvor ikke bare 100 års jubilæet kunne fejres, men hvor den symbolske afslutning af sindelagskampen også kunne

fejres. En forholdsvis bemærkelsesværdig ceremoni, hvor et mindesmærke og mindehøjtideligheden endnu en gang blev brugt i politisk øjemed, men denne gang til at samle frem for at splitte. 100 år efter våbenstilstanden kunne freden endelig falde over de faldne.

Bogen er et vigtigt og veludført værk, der varmt kan anbefales til enhver der har interesse for emner såsom mindekultur, sønderjydernes deltagelse i Første Verdenskrig, såvel som sønderjysk historie generelt.

Lucas Engshoff Olsen

Jespersen, Mikkel Leth (red.): Genforeningen 100 år. 1920-2020.

Museum Sønderjylland, 2020, 112 sider.

Til rækken af historiske udgivelser, som genforeningsåret 2020 har kastet af sig, følger sig også Museum Sønderjyllands magasin, *Genforeningen 100 år. 1920-2020*. Heri har ni historikere med et indgående kendskab til grænse-landets historie i sammenlagt tretten artikler fortalt om omstændighederne omkring Nordslesvigs indlemelse i Danmark i 1920, i daglig tale: Genforeningen. Hertil kommer det indledende afsnit, hvor Lisette Juhl Hansen har sammensat en billedkavalkade med tilhørende tekster, der fra nutiden fører læserne tilbage til skæbnåret 1920, hvor to grænseafstemninger og den efterfølgende grænseændring delte Slesvig og skabte en ny virkelighed for grænselandets beboere.

Carsten Porskrog Rasmussen, Henrik Becker-Christensen og Axel Johnsen forklarer først, hvordan afslutningen på Første Verdenskrig og de efterfølgende fredsforhandlinger gjorde det muligt for de dansksindede nordslesvigere at kræve en afstemning om deres fremtidige nationale tilhørsforhold, men også hvordan forskellige ønsker til den fremtidige grænse-dragning affødte et politisk spil mellem forskellige aktører med den danske kong Christian X som den mest prominente.

Lars N. Henningsen beskriver optakten til de to afstemninger i Zone I og II og stemningen i de afgørende dage, mens René Rasmussen uddyber situationen i den del af Slesvig, der forblev tysk, sådan som den blev oplevet af redaktøren for Flensborg Avis, Ernst Christiansen. Herefter følger en nærmere analyse af afstemningsresultaterne, efterfulgt af en beskrivelse af de tyske reaktioner – såvel centralt som i selve Slesvig – på truslen om en grænserevision og på den faktiske grænseændring.

Mariann Kristensen har valgt at fokusere på en befolkningsgruppe, der ofte forbigås i historieskrivningen, nemlig børnene, og beskriver, hvordan de ikke blot optrådte på afstemningsplakaterne forud for afstemningen, men også deltog aktivt i agitationen og på selve afstemningsdagene samt ved de efterfølgende festligheder. Et andet indblik i den mere anonyme befolknings ageren giver Elsemarie Dam-Jensen med sit bidrag om fælles-

sangen og dens betydning for sønderjyderne, hvorpå Hans Schultz Hansen igen retter blikket mod en af de centrale politiske aktører, nemlig H.P. Hanssen; ikke for at fordybe sig i hans mangeårige arbejde for en genforening med Danmark, men for at fortælle om tilsidesættelsen af ham ved den store genforeningsfest i juli 1920. Med Anne Marie Overgaards bidrag om det tysk dominerede Tønder før og efter grænseændringen tages der hul på situationen omkring de opståede nationale mindretal på begge sider af den nye grænse, hvis vilkår og reaktioner i de følgende tiår også levnes et kapitel. Endeligt rundes der af med kapitlet, "Danmark rykker ind", som beskriver den praktiske omstilling af det nye Sønderjylland til dansk styre.

Den store fortælling om grænseafstemningen vil nok være de fleste sønderjyder bekendt, men selv disse lokale kendere af historien vil kunne have udbytte af at læse Museums Sønderjyllands genforeningsbidrag. Selv om formatet – knap 100 siders blandet tekst og billeder fordelt på 13 kapitler – kun har efterladt meget lidt plads til de enkelte forfattere at boltre sig på, så indebærer de afgrænsede temaer, at der trods alt har været plads til komme så langt ned i stoffet, at der sikkert også vil være ny viden for landsdelens lokale eksperter. Dertil kommer, som fremhævet i forordet af museets direktør, Henrik Harnow, at de mange store illustrationer ikke kun omfatter allerede kendte, men også nye billeder.

For læsere med et mere begrænset forhåndskendskab til Genforeningen og grænselandets øvrige historie udmærker magasinet sig ved at være vel-skrevet og letlæseligt, selv om det næppe kan stå alene, idet formen jo net-op har betydning, at der er tale om forskellige nedslag i stedet for en samlet fortælling. Som det fremgår af forordet, er magasinet imidlertid også kun en af flere måder, hvorpå Museum Sønderjylland har valgt at fortælle om genforeningen i 2020, så 'genforeningsturister' har også andre veje at gå for at forstå, hvad der skete i Sønderjylland for hundrede år siden.

Magasinet begrænsede omfang følger sig i øvrigt til andre nyere udgivelser, der forsøger at behandle et historisk tema inden for cirka 100 sider, og det vil formentlig appellere til en del af de læsere, der på forhånd lader sig skræmme væk af de mere omfangsrige bogværker. At der eksperimenteres med formerne, er således ingen skade til, selv om det som bekendt kan være svært at gøre alle tilfredse. Et enkelt, men tilbagevendende irritationsmoment har således for anmelderens vedkommende været, at magasinet brødttekster hyppigt afbrydes af tekstlinjer, der er hentet andetsteds fra for med store typer at blive placeret midt i en spalte. Vælger man at læse dem, bliver man afbrudt i den sætning, man allerede er i gang med og må starte forfra, og de optræder således mere som en forhindring end som en hjælp for læseren.

Mercete Bo Thomsen